

Els membres

Nous membres

SECCIÓ DE FILOSOFIA I CIÈNCIES SOCIALS

Membres numeraris

Anna Cabré i Pla

A nna Cabré, catedràtica d'Universitat, acadèmica d'extraordinària simpatia, perspiciàcia i saviesa, fou la fundadora del Centre d'Estudis Demogràfics (CED) l'any 1984; un centre de consulta sobre temes demogràfics radicat a la Universitat Autònoma de Barcelona. Sota l'impuls del conseller de la Generalitat Andreu Mas-Colell, Catalunya, Barcelona i les universitats esdevingueren nuclis de recerca d'excehlència i rigor científics. Anna Cabré aconseguí la transformació del CED en un institut públic de recerca, educació i professionalització d'alt nivell, féu que llurs membres fossin doctors i orientà les demandes en projectes científics finançats per organismes nacionals i internacionals. El CED consta actualment de seixanta-dos membres, incloent-hi investigadors, professors visitants, doctorands i personal administratiu. Des del 2007, ofereix el Màster en estudis territorials i de la població; i des del 2004, un programa de doctorat en demografia, en el marc del qual s'han elaborat i presentat més de vint tesis doctorals. El CED és un dels centres d'estudis demogràfics més prestigiosos d'Europa.

Anna Cabré ha convertit les xifres en una literatura amena i analítica sobre la realitat social. Les taxes de fecunditat, natalitat, maternitat, les piràmides d'edat o l'envel·liment de la població, entre d'altres, troben en el seu pensament les paraules necessàries

per a una bona interpretació sociològica. En els seus estudis, les dades no es donen i prou, sinó que es relacionen amb els canvis en la família; amb la participació de la dona catalana, espanyola i europea en el mercat formal del treball extern a la llar; amb l'ús d'anti-conceptius i de tècniques de reproducció assistida, i també amb l'esclat de les noves tecnologies de la informació i la comunicació en les societats avançades. Aquesta habilitat seva per humanitzar les xifres —siguin percentatges o estadístiques— ha situat la demografia en la base de moltes altres ciències socials, que troben imprescindible prendre com a punt de partida l'anàlisi demogràfica per a explicar els fenòmens que són objecte de llur estudi. Malgrat la consideració de la mateixa Anna Cabré de la demografia com «un art de revelar misteris i paradoxes més que no pas una ciència», és subjacent en molts estudis sobre la realitat social i la imbricació de la demografia amb altres ciències socials es fa palesa avui, almenys a Catalunya i a Espanya, gràcies a la seva aportació.

Una de les seves preocupacions intel·lectuals ha estat la fecunditat i com les seves variacions al llarg de tota la història d'una societat reflecteixen els canvis socials. Ja en la seva tesi doctoral, dirigida per Jordi Nadal, sobre la reproducció de les generacions catalanes entre 1856 i 1960, publicada el 1999 sota el títol *El sistema català de reproducció. Cent anys de singularitat demogràfica*, rebut les tesis de Josep Vandellós sobre la decadència de Catalunya en relació amb la baixa natalitat o fecunditat autòctona. Anna Cabré atorga un paper positiu al fenomen de la immigració en el sistema català de reproducció. El considera un factor endogen, és a dir, estructuralment ocupa el lloc de factor extern en la dicotomia autòcton-immigrant, en paral·lel a la d'hereu-cabaler, tan important en la història moderna de Catalunya. És un sistema jeràrquic (hi ha un hereu o una pubilla, hi ha pocs autòctons), però obert als que vénen de fora i equànime. En l'evolució del sistema català de reproducció conflueixen els processos d'industrialització i urbanització, de manera que a les ciutats hi ha progressivament més gent soltera, sola i tradicionalment amb una fecunditat més baixa. D'altra banda, també hi intervé l'arribada de població immigrant que supleix, amb un grau d'acceptabilitat més alt, la mà d'obra autòctona que —com diu Cachón— rebutja feines que els semblen rutinàries, brutes o de baix estatus social.

Durant l'època que va viure a París, Anna Cabré va rebre la influència de tres grans mestres: Alfred Sauvy, Roland Pressat i sobretot de Paul Henry; i es va interessar pel «mercant matrimonial», expressió que ha esdevingut popular i d'ús comú en aquest àmbit al llarg de les últimes dècades. Els desequilibris entre homes i dones en edat d'aparellar-se i procrear que es produeixen després d'un conflicte bèl·lic —o de l'aplicació de la política d'un sol fill o filla per parella, com en el cas de la Xina— tenen conseqüències socials, de vegades dramàtiques, com per exemple la importació de dones estrangeres en un país amb dèficit de població femenina, els matrimonis de conveniència, etc.

El sistema català de reproducció es caracteritza per una fecunditat baixa i una immigració elevada. El fet que els immigrants facin les tasques no volgudes pels autòctons, però imprescindibles per al sistema de producció, impulsa la mobilitat ocupacional i social entre els uns i els altres. En termes relatius —com ja va demostrar Pinilla de las Heras—, els immigrants tenen una promoció social més ràpida, ja que parteixen d'un nivell més baix. La tradició de Catalunya com a terra de pas o receptora d'immigració —que, com diu Anna Cabré, hi ha comptat des de sempre— s'ha reflectit en una gran capacitat per a integrar els nous i mantenir la cohesió social. Anna Cabré relaciona la segmentació del mercat de treball amb la segmentació de la reproducció: com que cada generació produeix fills i filles amb un nivell més elevat d'educació i més expectatives de promoció ocupacional i social, queda un espai entre els segments que cap autòcton no vol ocupar. Aquest buit és el que atrau els immigrants. Una natalitat més elevada en un mercat de treball segmentat portaria a més immigració, perquè de fet, natalitat i immigració són fenòmens més complementaris que substituïtoris.

Una de les aportacions més genuïnes i a la vegada agosarades d'Anna Cabré és la predicció de la inflexió en l'última dècada vers un augment de la nupcialitat i de la fecunditat, a la vegada que disminueix la cohabitació fora del matrimoni, decreix el nombre de divorcis i desapareixen moltes llars monoparentals encapçalades per vídues i divorciades. En un capítol del llibre *Estrategias familiares*, de Luis Garrido i Enrique Gil Calvo, publicat per Alianza, l'any 1993, i titulat irònicament «Volverán tórtolos y cigüeñas», Anna Cabré mostra el seu optimisme històric vers l'evolució del mercat matrimonial. Cabré sosté que es tracta d'una variable amb un grau alt de predictibilitat i de poder explicatiu dels cicles demogràfics i dels valors socioculturals associats, tant en els estudis històrics com en els prospectius.

El mercat matrimonial és un mecanisme regulador de la conjuntura demogràfica, el lloc teòric on es troben homes i dones que, en un moment determinat, estan disponibles per a constituir legalment una parella. El mercat matrimonial varia segons si es tracta de les primeres núpcies o de les segones i ulteriors. En aquest segon cas, el mercat matrimonial es presenta força més desequilibrat a causa de la mortalitat i les propensions diferencials que incideixen de manera variable sobre l'equilibri del conjunt. El desequilibri entre efectius masculins i femenins s'ha resolt combinant mecanismes d'ajustament extern (ampliació del mercat) o intern (augment de la poligàmia) en el moment en què incrementa l'oferta d'un dels dos sexes i es multiplica la capacitat d'opció, la diferència en l'edat del matrimoni (que pot créixer temporalment l'oferta per anticipació o disminuir-la per demora) i l'exclusió diferencial per la solteria definitiva. Una conseqüència de tot això és, segons Anna Cabré, la diferència d'edat entre marit i muller com a signe del romanent

actual de la infinitat d'ajustaments d'edats en el passat. El fet, quasi universal, que els marits siguin més grans que les mullers és l'herència de la sobremortalitat de les dones en el part. El desequilibri, per una oferta excessiva d'homes, es compensava en dècades anteriors avançant l'edat de matrimoni de les dones. Factors d'instabilitat, com ara les guerres, suposaven una disminució d'efectius masculins i la consegüent reducció de l'edat de casar-se, alhora que s'elevava la de llurs mullers.

Una altra causa de desequilibri en el mercat matrimonial són els moviments migratoris. Mentre a Europa el mercat era favorable als homes, reduïts a la meitat a causa de l'emigració, a Amèrica i Oceania, les dones eren un element escadusser i apreciat. En les migracions del camp a la ciutat, les dones han tendit a emigrar en una proporció més elevada, i a concentrar-se en les àrees urbanes, on abunda la solteria femenina; mentre que en el món rural són els homes els qui romanen solters en més proporció que les dones. A Anna Cabré li interessa especialment el desequilibri en el mercat matrimonial que deriva de la importància relativa dels efectius inicials de les generacions i, particularment, els efectes imminents que pot provocar la caiguda de la natalitat en el nostre país, iniciada a mitjan anys setanta. L'anàlisi parteix de l'observació de les fluctuacions dels naixements a Espanya en els anys trenta i llurs efectes sobre la conjuntura demogràfica dels seixanta, i relaciona el mercat matrimonial amb els cicles demogràfics. Aquestes són, esquemàticament, algunes de les conclusions que se'n deriven: la competència entre les cohorts d'homes, l'augment en el nombre de propostes matrimonials que rebran les dones, l'evolució divergent de l'edat de matrimoni per a ambdós sexes, la davallada de la cohabitació fora del matrimoni, la intensificació de la nupcialitat femenina i la disminució en la pensió a divorciar-se.

Anna Cabré elabora una visió paral·lela a la teoria d'Easterlin, que articula els cicles demogràfics amb la situació del mercat laboral, sense que intervinguin —en el cas que ens ocupa— més factors que els pròpiament demogràfics.

L'Institut d'Estudis Catalans i, molt especialment, la Secció de Filosofia i Ciències Socials augmentaran en qualitat i rigor científics amb la incorporació d'Anna Cabré. Una investigadora que ha dut a terme una seixantena de projectes de recerca i unes cent cinquanta publicacions, una participació activa en nombrosos congressos i seminaris, una trajectòria acadèmica docent i investigadora rellevant, i una gran col·laboració en consells de redacció de revistes i comitès d'avaluació; sempre constructiva i amable en les crítiques. El reconeixement d'Anna Cabré com a membre de l'Institut d'Estudis Catalans s'afegeix a la seva nòmina de premis rebuts al llarg de la seva vida. Només voldria recordar que la Generalitat li va concedir la Creu de Sant Jordi l'any 2005.

És una persona de gran generositat, sempre disposada a donar idees sobre temes de recerca, tesis per a desenvolupar i accions per a emprendre en els equips de redacció.

Es caracteritza per la crítica constructiva i el bon humor. Un bon humor que no significa que hagi tingut una vida fàcil. Nascuda el 1943, pertany a una família republicana represaliada, conscient d'haver perdut la Guerra Civil; ha viscut els esdeveniments del Maig del 68 —la il·lusió i la decepció—, ha fet crítica i autocrítica d'algunes aspiracions de l'esquerra d'aquells anys que sortosament no s'han fet realitat. És una persona optimista i esperançada en el futur de Catalunya i d'Espanya. Aquests són alguns trets de la personalitat d'Anna Cabré.

Pel seu talent i el seu tarannà és clar l'honor que representa per a l'IEC poder comptar a partir d'avui amb una persona com l'Anna Cabré entre els seus membres.

Text llegit per la senyora Carlota Solé i Puig en el Ple del dia 22 de febrer de 2010

SECCIÓ FILOLÒGICA

Membres numeraris

Joaquim M. Puyal i Ortiga

Joaquim Maria Puyal i Ortiga va néixer a Barcelona el 1949. Es va llicenciar en filologia romànica per la Universitat de Barcelona a començaments dels anys setanta. La seva tesi de llicenciatura va versar sobre el llenguatge esportiu aplicat als mitjans de comunicació. La cosa ve de lluny.

Posteriorment amplià els seus estudis amb una llicenciatura en ciències de la informació a la Universitat Autònoma de Barcelona. Des del 1976 ha desenvolupat tota la seva carrera periodística a la ràdio i la televisió en llengua catalana a partir del convenci-